

Motion till riksdagen 2023/24:2655

av Mikael Damberg m.fl. (S)

Finansiell stabilitet, finansmarknadsfrågor och betalningssystemet

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda och återkomma med förslag på åtgärder i syfte att stärka konsumenternas ställning och rörligheten på bolånemarknaden samt stärka de ekonomiska incitamenten för längre räntebindingstider och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ändra SBAB:s uppdrag till att genom en effektiv verksamhet bidra till mångfald, konkurrens och prispress på marknaden för bolån samt om att utreda SBAB:s avkastningskrav i syfte att förbättra konkurrensförhållandena på bolånemarknaden och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ny statistik över hushållens tillgångar och skulder och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda och återkomma med förslag avseende en skyldighet för bankerna att erbjuda en fördröjning för alla överföringar över ett visst belopp eller till vissa konton i syfte att försvåra bedrägerier och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyndsamt tillsätta en utredning i syfte att utreda möjligheten att införa ett krav på att ta emot kontanta betalningar för livsmedel och drivmedel och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Sverige befinner sig i ett svårt ekonomiskt läge. Den snabbt stigande inflationen har gjort Sverige fattigare samtidigt som den har tvingat centralbanker runt om i världen att bedriva en allt stramare penningpolitik. De stigande räntorna har fått konsekvenser för de finansiella marknaderna, där tillgångar som tidigare ansågs säkra har förlorat i värde i takt med att räntorna gått upp. Samtidigt innebär den nya digitaliserade bankvärlden

att det har blivit enklare än någonsin att flytta pengar, vilket minskat tröskeln för bankrusning.

Under året har vi sett viss finansiell oro i omvärlden. Oroligheterna på de finansiella marknaderna har ännu inte spridits till Sverige och den svenska finansiella sektorn är motståndskraftig. Dock finns det risker. Ränthöjningarna ökar trycket på högt belånade bolag i fastighetssektorn såväl som på högt belånade svenska hushåll. Strukturella förändringar i människors köpvanor såsom den allt mer omfattande näthandeln innebär att den kommersiella fastighetsmarknaden står inför stora utmaningar. För att garantera den finansiella stabiliteten är det viktigt att regeringen och relevanta myndigheter följer utvecklingen i fastighetssektorn noggrant.

Den ekonomiska situationen har blixtbelyst de strukturella problemen inom Sveriges banksektor och bolånemarknad. Svenska hushåll utmärker sig internationellt med höga skulder och korta räntebindingstider. Hushållen är mycket räntekänsliga och den strama penningpolitiken har fått snabbt genomslag på konsumtion och BNP-tillväxt.

Samtidigt har bristande konkurrens i banksektorn och hinder för att byta bank inneburit att storbankerna kunnat göra rekordvinster på konsumenternas bekostnad. Att kostnadskrisen slår hårt mot vanliga hushåll, samtidigt som några få gått oskadda genom krisen, är ingen naturlag. Det är ett resultat av Sverigedemokraternas och regeringens politiska vägval.

I oroliga tider behöver Sverige ett ansvarstagande ledarskap och en politik som stärker samhällets grundläggande funktioner. Sveriges motståndskraft mot kriser ska stärkas, genom att värna den finansiella stabiliteten och föra en ansvarsfull ekonomisk politik. Vi behöver fortsätta förbättra den statliga närvaron i hela landet och ta krafttag mot bedrägerier och kriminella som utnyttjar vår mellanmänskliga tillit för att sko sig själva. Istället för en politik som ökar de ekonomiska klyftorna behöver vi en politik som ser till att vi möter krisen tillsammans.

Stärk konsumenternas ställning och rörlighet på bolånemarknaden

Hushållen pressas allt hårdare av höjda räntor, samtidigt som bankernas vinster har rusat. Vinsterna har framförallt drivits upp av stigande räntenettomarginaler, skillnaden mellan räntekostnaderna vid inlåning och ränteintäkter från utlåning. Det slår direkt mot hushållen genom högre bolåneräntor men fortsatt relativt låga sparräntor. Vinsterna i svenska banker var höga i ett europeiskt perspektiv redan innan räntehöjningarna. Kostnadskrisen för hushållen har snarast blixtbelyst de strukturella problemen i den svenska banksektorn och på bolånemarknaden.

Korta räntebindingstider på bolån innebär inte bara en risk för individen, utan utgör också en sårbarhet för Sveriges finansiella stabilitet. Vi behöver se över regler och göra det mer attraktivt att binda sina lån längre tid. Samtidigt är rörligheten på bolånemarknaden för låg och som konsument har man ett informationsunderskott jämfört med banken vid förhandling om räntenivå. Vi anser därmed att konsumentens ställning på bolånemarknaden måste stärkas.

Idag betalar konsumenten ett högt pris om den vill sänka sin riskexponering genom att binda lån på längre bindingstider, i form av att behöva betala ränteskillnadsersättning om lånen ska lösas i förtid eller vid en försäljning av bostaden.

Vi föreslår därför att regeringen tillsätter en utredning i syfte att ta fram förslag för att stärka konsumenternas ställning och rörlighet på bolånemarknaden samt stärka de

ekonomiska incitamenten för längre räntebindingstider. Utredningen bör dock väga fördelarna ur ett konsumentperspektiv mot potentiella risker för den finansiella stabiliteten. En utredning bör titta vidare på flera förslag:

- Sverige behöver reformera systemet med ränteskillnadsersättningen i syfte att göra det mindre kostsamt att lösa eller amortera på lån i förtid.
- Stärka bolånetagarens rätt till byte av säkerhet vid flytt.
- Bankernas bruttomarginaler, skillnaden mellan finansieringskostnaden och bolåneräntan, bör redovisas för en potentiell bolånekund på ett mer transparent sätt. Till exempel genom att i likhet med systemet i Finland redovisa bolåneräntan som ett påslag på Stibor.
- I en översyn bör även förändringar i riktning med det danska systemet övervägas. I Danmark, liksom i Sverige, finansieras bolånen genom obligationsmarknaden, men i Danmark är löptiderna betydligt längre och räntan ofta bunden i 20 eller 30 år. Till skillnad från Sverige är det vanligt med realkreditlån, där låntagaren i princip ställer ut sin egna bostadsobligation. Det innebär en möjlighet för bolånetagaren att köpa tillbaka obligationen och binda om räntan.

Konkurrensen på den svenska bankmarknaden måste stärkas. Staten bör använda den statliga banken SBAB på ett mer effektivt sätt för att öka konkurrensen på bolåne- marknaden. Till exempel genom att ändra SBAB:s uppdrag till att genom en effektiv verksamhet bidra till mångfald, konkurrens och prispress på marknaden för bolån. Regeringen bör även utreda SBAB:s avkastningskrav i syfte att det ska bidra till bättre konkurrensförhållanden på bolånemarknaden.

Statistik över hushållens tillgångar och skulder

Den nya ekonomiska verkligheten, med hög inflation och avmattning i den reala ekonomin samtidigt, ställer nya krav på såväl penning- som finanspolitiken. Men Riksbankens och regeringens möjligheter att bedriva en välavvägd politik begränsas idag kraftigt av avsaknaden av statistik över hur hushållens tillgångar och skulder fördelas. Behovet av bättre statistik har belysts av såväl internationella organisationer som IMF och EU, samt Riksbanken och Finansinspektionen.

Frågan om att samla in statistik över hushållens tillgångar och skulder väcktes av Riksbanken och riksdagen beslutade 2019 i bred enighet om ett tillkännagivande om att tillsätta en utredning för att möjliggöra insamlandet av sådan statistik. Utredningen, SOU 2022:51, överlämnades till regeringen i november 2022. Det är angeläget att statistik över hushållens tillgångar och skulder börjar samlas in så snart som möjligt och att regeringen snarast återkommer till riksdagen med ett sådant förslag.

Försvåra bedrägerier

Antalet anmälda bedrägerier har ökat kraftigt den senaste tiden. Bedrägerier används alltmer av gängkriminella för att finansiera köp av narkotika och vapen. Brottsvinsterna från bedrägerier bedöms vara i nivå med dem för narkotika.

I dag går det snabbt att genomföra digitala transaktioner och det finns ett behov av att försvåra bedrägerier, inte minst mot grupper eller individer som är särskilt sårbara. Genom att möjliggöra en fördröjning av transaktioner skulle bedrägerier kunna

undvikas. Vi föreslår därför en skyldighet för bankerna att erbjuda en fördröjning på till exempel 24 eller 48 timmar för alla överföringar över ett visst belopp eller vid överföringar till icke i förhand godkända konton. Regeringen bör utreda och återkomma med ett sådant förslag.

Utökad skyldighet att ta emot kontant betalning

Digitaliseringen av betalningar har gått snabbt i Sverige och allt färre betalningar sker kontant. Det finns flera fördelar med att allt fler transaktioner sker digitalt idag. Möjligheten att betala med kort eller Swish innebär minskade kostnader och en ökad flexibilitet för både konsument och handlare och det har till exempel möjliggjort obemannade butiker på landsbygden. Den minskade kontanthanteringens försvårar också penningtvätt och innebär en ökad trygghet för personalen i restaurangbranschen och handeln.

Samtidigt medför den långtgående digitaliseringen en sårbarhet för samhället. Den digitala betalningsinfrastrukturen är mer sårbar för cyberangrepp och bedrägerier. Kontanter är också viktiga ur ett beredskapsperspektiv. Det är ytterst statens ansvar att infrastrukturen för betalningar fungerar också i händelse av krig och kris.

Möjligheten att använda kontanter är särskilt viktig för vissa grupper i samhället, såsom äldre och personer med funktionsnedsättning, som inte har samma möjligheter att använda digitala betalningsmedel och som är mer utsatta för bedrägerier.

Betalningsutredningen (SOU 2023:16) har föreslagit att skyldigheten att ta emot kontanter ska utvidgas till att också omfatta fysiska apotek så att läkemedel som omfattas av högkostnadsskyddet ska kunna betalas med sedlar och mynt. Det är ett bra förslag som regeringen bör gå vidare med.

Betalningsutredningen (SOU 2023:16) föreslår också att behovet av en särskild lagstiftning avseende kontanternas ställning och tillgången till kontanttjänster bör prövas inom ramen för en översyn av kontanternas ställning senast 2025. Motivet som anförs är att det är viktigt för samhället att livsnödvändiga varor som läkemedel, livsmedel och drivmedel av inkluderings- och beredskapsskäl ska kunna betalas med flera olika betalningsformer, inklusive sedlar och mynt. Mot bakgrund av det försämrade säkerhetsläget finns det enligt vår mening skäl att skyndsamt tillsätta den föreslagna utredningen i syfte att utreda möjligheten att utvidga kravet på att ta emot kontanta betalningar för livsmedel och drivmedel. Utredningen bör lämna förslag som inte medför att verksamheter med små marginaler riskerar att slås ut av kostnaden för kontanthantering eller omöjliggör obemannade butiker som förbättrar servicen på landsbygden.

Mikael Damberg (S)

Gunilla Carlsson (S)

Ingela Nylund Watz (S)

Eva Lindh (S)

Björn Wiechel (S)

Adnan Dibrani (S)

Joakim Sandell (S)